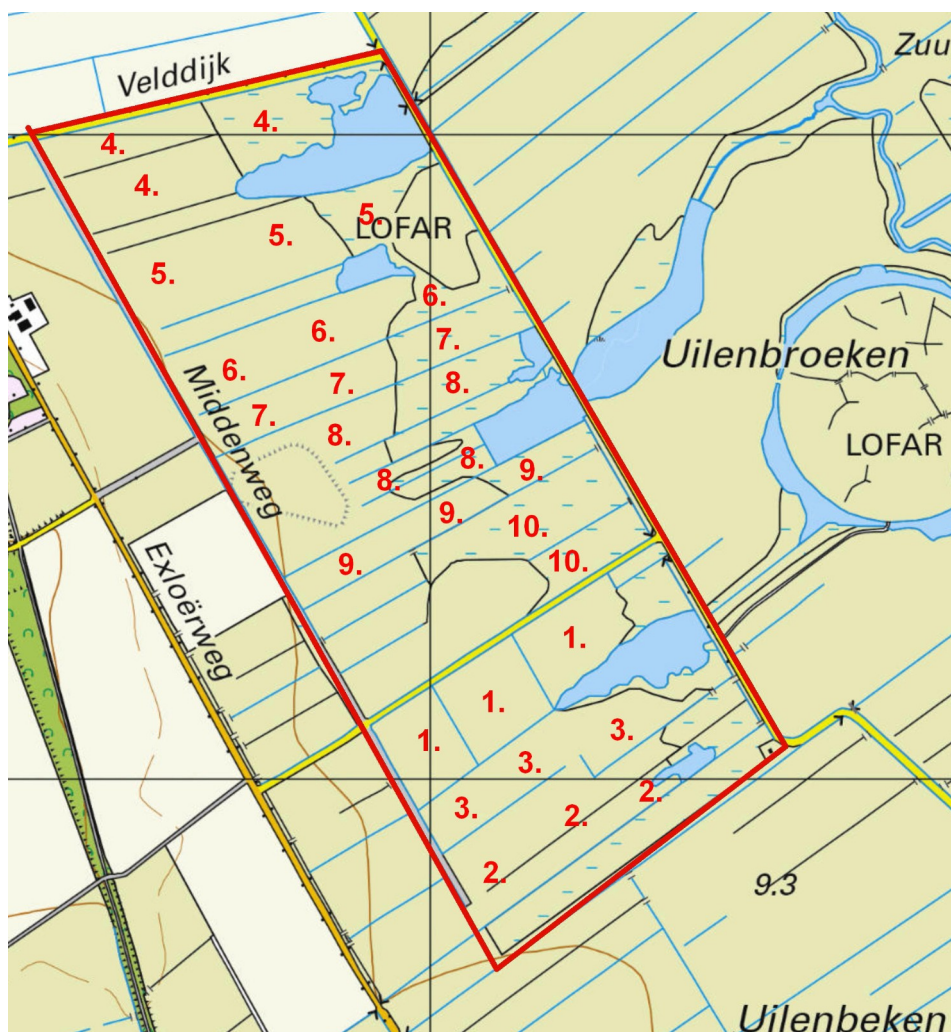

2020 - plantenwerkgroep IVN Borger-Odoorn Kijken naar planten in het LOFAR-gebied

Al sinds 2014 is de plantenwerkgroep van onze IVN afdeling actief in de Mandelanden bij Borger. We hebben daar zeer intensief onder leiding van deskundige floristen de flora geïnventariseerd en noteerden inmiddels 345 verschillende plantensoorten. Met Het Drentse Landschap hebben we al enkele keren overlegd over het toekomstige beheer van het gebied in relatie met de conclusies die wij trokken op basis van de verspreiding van de verschillende plantensoorten.

Nieuwe uitdaging

In 2020 kwam een nieuwe uitdaging op ons pad. We mochten na het broedseizoen (15 juni) planten inventariseren in het mooiste deel van het LOFAR-gebied. Hier zijn we erg blij mee, niet dat we uitgekeken zijn in de Mandelanden maar ook van dit nieuwe gebied hebben we hoge verwachtingen en daarin zijn we niet teleurgesteld. Ons onderzoeksgebied ligt in het moeras-/ schraalgraslandgedeelte aan de westzijde van het LOFAR-gebied, ten zuidwesten van de Beeksdijk. Een gebied dat hier en daar slecht toegankelijk is en je niet van noord naar zuid kunt doorkruisen omdat loodrecht op de Beeksdijk diverse nog diepe restanten van voormalige sloten aanwezig zijn. We moesten daarom het gebied indelen in 10 velden die we achtereenvolgens bezochten.

Figuur 1:
Kaartje
onderzocht
gebied

Bezoekdatums in 2020

Veld 1: 2 juli
Veld 2: 15 juli
Veld 3: 22 juli
Veld 4: 1 augustus
Veld 5: 4 augustus
Veld 6: 11 augustus
Veld 7: 17 augustus
Veld 8: 1 september
Veld 9: 8 september
Veld 10: 15 september

De velden 1, 2 en 3 werden als eerste bezocht omdat we wisten dat daar de interessantste planten aangetroffen konden worden (o.a. orchideeën).

De in het gebied zichtbare waterpartijen, die jaarrond onder water staan, hebben we alleen langs de oevers bekeken en sommige delen van het terrein zijn zo ontoegankelijk dat ze zelfs met laarzen niet zijn te betreden zonder natte voeten. Deze delen zijn in het algemeen zeer dicht begroeid met riet. Overigens een ideale broedplaats voor water- en moerasvogels, zoals de bruine

kiekendief, de roerdomp en de waterral.

Bezoek nieuwe natuurgidsen Marieke en Diana.

Genieten in het bloemrijke grasland

Kwelwater essentieel

In het beekdal van het Achterste diep is veel kweldruk van de hoger gelegen Hondsrug. Dit is heel duidelijk te zien in ons gebied. We vonden daar kenmerkende begroeiing die elders zeldzaam is. Kwelwater is water dat in sommige gevallen heel lang onderweg is geweest door de ondergrond. Gesproken wordt in enkele gevallen over duizenden jaren. Het zou kunnen dat een plasje van een hunebedbouwer 5000 jaar geleden nu pas aan de oppervlakte komt! Het water is heel zuiver en neemt tijdens zijn tocht door diepere bodemlagen o.a. ijzer en kalk op. Als het water met zuurstof in aanraking komt oxideert het ijzer dat opgelost was in het water. Hierdoor ontstaat de kenmerkende roestkleur. Bij de omzetting van het ijzer spelen bacteriën een belangrijke rol. De afbraakproducten van de omzetting vinden we terug als het bekende olieachtige vliesje op het water. Dit zijn dus geen bacteriën zoals weleens gezegd wordt. De nieuw gevormde ijzerverbinding heeft de eigenschap om fosfaten zodanig aan zich te binden dat ze niet langer beschikbaar zijn voor planten. De zogenaamde kwelindicatoren (zie tabel 2) profiteren daarvan omdat ze minder concurrentie hebben van planten die zonder fosfaat niet kunnen groeien (zoals grassen en sommige distelsoorten).

De plantensoorten die we vonden in ons onderzoeksgebied

We noteerden tijdens onze tochten door het gebied in totaal 218 plantensoorten. Planten die niet het hele jaar door gevonden kunnen worden (de vroegbloeiërs bijvoorbeeld) misten we voor een deel. Vegetatief waren ze soms nog wel aanwezig maar dan zie je ze snel over het hoofd. Ook corona speelde een rol. Als de groep te groot was moesten we splitsen en dan wreekt zich dat we niet allemaal even ervaren floristen zijn. Gelukkig kregen we naast onze steun en toeverlaat Jan Klooster soms ook ondersteuning van ander floristen met veel ervaring (Els Heijman en Ben Hoentjen). De complete versie van de plantenlijst vinden jullie in [deze link](#).

Het aantal gevonden soorten per perceel (tabel 1)

Hierbij hebben de perceelnummers een volgorde van noord naar zuid conform bovenstaand kaartje (figuur 1).

Het aantal soorten per perceel is gemiddeld 96 (minimum 80 en maximum 106). In totaal zijn 218 verschillende plantensoorten waargenomen.

Perceelnummer	04	05	06	07	08	09	10	01	03	02
Bezocht op	1/8	4/8	11/8	17/8	1/9	15/9	15/9	2/7	22/7	15/7
Aantal soorten	95	98	92	104	102	106	93	105	86	80

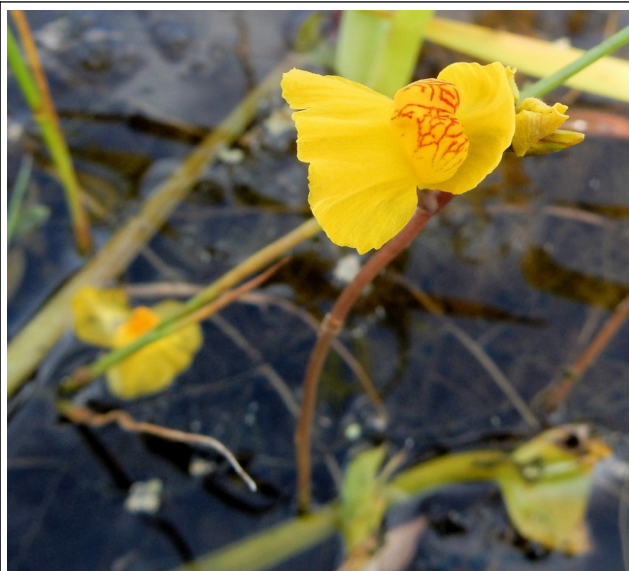

Links: Kleine zonnedaau
Boven: Moeraswespenorchis

[illegible]

Gewone dotterbloem	kwelindicator	+									
Grote ratelaar	aandachtssoort	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Heelblaadjes	aandachtssoort								+		
Holpijp	kwelindicator	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kamvaren	aandachtssoort			+	+	+	+	+			+
Kleine lisdodde	aandachtssoort							+	+	+	
Kleine watereppe	kwelindicator	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kleine zonnedaauw	rode lijstsoort							+			+
Koningsvaren	aandachtssoort				+	+	+	+	+	+	+
Kruipwilg	aandachtssoort	+		+	+	+	+	+	+	+	+
Loos blaasjeskruid	aandachtssoort	+		+	+						
Melkeppe	aandachtssoort	+		+					+	+	
Moerasbasterdwederik	aandachtssoort		+	+	+	+	+	+			
Moeraskartelblad	rode lijstsoort	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Moerasmelkdistel	aandachtssoort			+						+	+
Moerasspirea	kwelindicator			+	+	+	+		+	+	+
Moerasvaren	aandachtssoort							+			
Moeraswespenorchis	rode lijstsoort								+		
Moeraszoutgras	aandachtssoort			+	+			+			
Naaldwaterbies	aandachtssoort									+	
Noorse ganzerik	aandachtssoort			+							
Rietorchis	aandachtssoort	+	+	+	+	+	+	+	+		
Rond wintergroen	rode lijstsoort										+
Ronde zonnedaauw	rode lijstsoort	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Schildereprijs	kwelindicator	+		+	+	+				+	+
Sterzegge	aandachtssoort	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Stijve ogentroost	rode lijstsoort	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Trekrus	aandachtssoort			+	+					+	
Veldrus	kwelindicator	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Zeegroene muur	aandachtssoort		+	+		+		+	+		
Zompzegge	aandachtssoort		+	+		+					

Links: Rietorchis

Boven: Loos blaasjeskruid

Soorten van de Klasse van de matig voedselrijke graslanden

In ons onderzoeksgebied zagen we veel soorten die thuis horen in schraalgraslanden/schrale hooilanden. Voor een deel zijn dit zogenaamde Dotterbloemhooilanden. Vegetatiekundig horen deze hooilanden tot de plantengemeenschappen van het Dotterbloem-verbond. Dit biotoop kwam vroeger heel veel voor maar is zeldzaam geworden door de intensivering van de landbouw. Een bolwerk is het stroomgebied van de Drentsche Aa, maar ook in het dal van de Hunze komen ze hier en daar voor (o.a. Mandelanden). Tussen haakjes staat het aantal velden waarin we de planten gevonden hebben.

We vonden veel planten die thuishoren in dit verbond: Gewone dotterbloem (1), Moerasrolklaver (10), Kale jonker (9), Gevleugeld hertshooi (8), Moersspirea (7), Echte koekoeksbloem (6), Grote ratelaar (9), Moerasvergeet-mij-nietje (9), Brede orchis (1), Egelboterbloem (10), Veldrus (9), Holpijp (10), Ruw walstro (8), Echte valeriaan (8), Liesgras (4) en Moeraskartelblad (10). Opmerkelijk is dat we van alle associaties, die behoren tot dit verbond, kensoorten aantreffen.

Plantengemeenschappen

De plantengroei in ons land is ingedeeld in groepen (plantengemeenschappen) die ook weer onderverdeeld zijn. Achtereenvolgens worden onderscheiden: klassen, orden, verbonden en associaties.

De vegetatie wordt bijvoorbeeld ingedeeld in 43 vegetatieklassen (bijvoorbeeld de Klasse van de kleine zeggen) en 228 associaties (bijvoorbeeld de associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge).

Daartussen worden de orden en verbonden (bijvoorbeeld het Dotterbloemverbond) onderscheiden. En dan nog blijft het lastig om alles goed in te delen, omdat in ons land op veel plekken de vegetatie sterk is verarmd en eigenlijk niet meer in te delen is omdat de kensoorten van een associatie het loodje hebben gelegd. Ook nieuwe natuur, waartoe het Lofargebied wordt gerekend, is moeilijk in te delen omdat daar de plantengroei zich nog ontwikkelt.

Overall in het gebied troffen we ook kleine zeggenvegetaties aan met o.a. Sterzegge (10), Zwarte zegge (10), Zompzegge (5) en Blauwe zegge (9). Veelvuldig zagen we daar ook Rietorchis (8), Stijve ogentroost (10), Gevleugeld hertshooi (8) en Ronde zonnedaauw (9).

Planten behorend tot de Klasse van de kleine zeggen hebben we relatief veel gevonden. Dat is te verklaren uit de ligging van ons onderzoeksgebied in de bovenloop van de Hunze. Voorwaarde is enerzijds een wat zuurder milieu door toestroom van regenwater en anderzijds de aanvoer van basenrijk

water door uittredend grondwater.

Tot de Klasse van de kleine zeggen behoort de associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge.

Deze associatie komt voor op relatief voedselarme standplaatsen, vaak op overgangen van zand naar veen. Beide kensoorten van deze associatie zagen we in ons gebied. Kenmerkende soorten van deze associatie zijn ook Egelboterbloem (10), Gewone waternavel (10), Moeraswalstro (10), Moeraskartelblad (10), Schildereprijs (6), Moerasbasterdwederik (6) en Zeegroene muur (3). Opvallend was ook de soms dominante moslaag opgebouwd uit blad- en veenmossen.

Bijzondere soorten

Planten zijn, als je ze goed bekijkt allemaal mooi en bijzonder en daar genieten we van tijdens onze inventarisatierondes, maar natuurlijk ben je extra blij als je extra bijzondere soorten ziet. Verschillende soorten staan op de Rode lijst (zie tabel 2) maar in ons gebied zijn ze soms zo algemeen dat ze voor ons niet meer bijzonder zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor Moeraskartelblad. Tien jaar geleden alleen massaal aanwezig in het Reestdal.

Links: Naaldwaterbies

Boven: Moeraskartelblad

Ook de Rietorchis zagen we zo massaal dat je niet meer kunt spreken van een zeldzame soort. Andere soorten zijn landelijk niet echt zeldzaam maar vinden wij extra bijzonder omdat ze dat voor Drenthe zijn. Wij vonden de volgende soorten echt bijzonder: Kleine zonnedauw (2), Kamvaren (6) Naaldwaterbies (1), Moeraswespenorchis (1), Rond wintergroen (2), Moerasvaren (2), (Heelblaadjes (1), Loos blaasjeskruid (3) en Moeraszoutgras (3)

Opslag

In alle percelen is sprake van veel opslag van struiken. Hierbij gaat het vooral om Zachte berk (10), Geoorde wilg (9) en Grauwe Wilg (10). Astron wil in het gebied zo weinig mogelijk opgaande begroeiing daarom moeten de percelen jaarlijks worden gemaaid. Voor de vegetatie maar ook voor veel vogelsoorten is dit belangrijk.

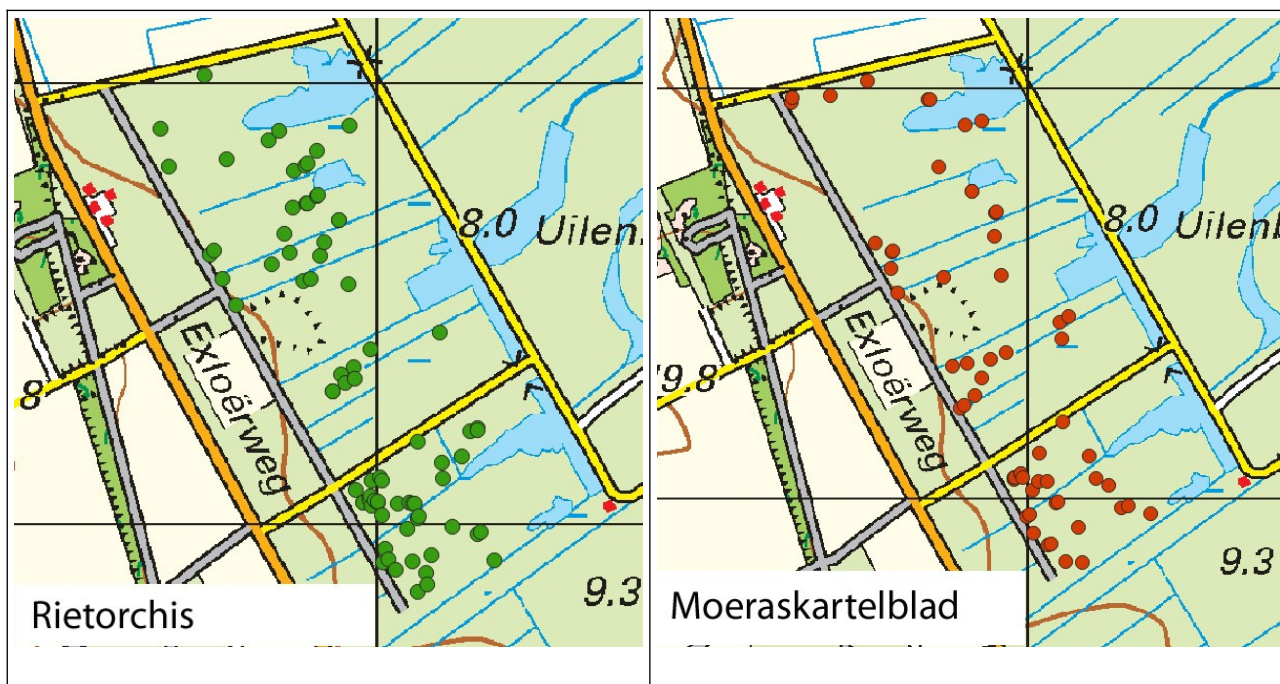
Boven: Blauwe knoop

Rechts: Rond wintergroen

Tot slot

We zijn dol enthousiast geworden van de flora in ons onderzoeksgebied. Bloemrijker kan de natuur vrijwel niet. Waar vind je orchideeën in zulke grote aantallen? En Moeraskartelblad, dat was kortgeleden toch nog zeldzaam in Drenthe? We hopen dat het huidige beheer tot in lengte van jaren wordt voortgezet, want maaien blijft noodzakelijk op de kwetsbare schraalgraslanden.

Figuur 2: Kaartjes verspreiding Rietorchis en Moeraskartelblad (elke stip is een vindplaats). © Wietze Koops

De plantenwerkgroep IVN Borger-Odoorn bestaat uit (Jolijt Dijkstra, Wietze Koops, Jan Veldman en Jos Vink en wordt begeleid door Jan Klooster. Regelmatig waren tot onze vreugde dit jaar de plantenkenners Els Heijman en Ben Hoentjen aanwezig.

Jos Vink, december 2020.

Informatie voor deze teksten heb ik geput uit:

- Verslag inventarisatie LOFAR van Jan Klooster voor WFD– 2020
- Natuur in Drenthe, zicht op biodiversiteit – Provincie Drenthe – 2010
- Atlas van plantengemeenschappen in Nederland deel 1 en 2 – 2005
- Veldgids plantengemeenschappen van Nederland -2010
- Heukels' flora van Nederland 24^e editie -2020